

Ruimte in Regels

Suggesties voor een **betere balans**
tussen kwaliteit en regeldruk in het
hoger onderwijs.

Inhoud van deze brochure

Welkom bij Ruimte in Regels

Welke ruimte is er in de regels voor kwaliteitszorg?
Kunnen we de kwaliteitszorg ook anders organiseren?
Wat moet er van 'Den Haag' en welke keuzes maken we zelf? Deze vragen klinken op veel hogescholen en universiteiten.

In deze brochure vindt u het antwoord op veelgestelde vragen over verschillende regels. Daarnaast leest u hoe andere instellingen te werk gaan. Hopelijk kunnen deze voorbeelden u inspireren.

Deze brochure geeft geen uitputtend overzicht van alle regels. Het is ook niet bedoeld als nadere uitwerking van de regels.

Klik op de blokken om direct te navigeren naar het juiste hoofdstuk.

Navigeer door dit document

Navigeer snel door deze brochure door te klikken op de pijltjes links- en rechtsbovenin. Deze brochure werkt het beste met Acrobat Reader, [klik hier](#) om dit gratis te downloaden.

Hoe werkt deze brochure?

Momentopname

Deze brochure geeft uitleg over de regels zoals ze waren in **juli 2021**. Het is een momentopname. Wet- en regelgeving verandert regelmatig. Het kan dus voorkomen dat onderdelen van de brochure niet meer actueel zijn. In het laatste hoofdstuk vindt u meer informatie over, en links naar, relevante wet- en regelgeving. Via die links kunt u nagaan of de regelgeving nog actueel is.

Leeswijzer

De teksten in deze brochure gaan over bekostigd én niet-bekostigd onderwijs, tenzij anders aangegeven.

Hoofdstuk 2 legt kort uit hoe de kwaliteit in het onderwijs bewaakt wordt: wie is er verantwoordelijk en hoe wordt er beoordeeld?

Daarna behandelt elk hoofdstuk veelgestelde vragen binnen een thema. Tussendoor geven kaders uitleg en goede voorbeelden.

Specifieke, meer technische woorden worden uitgelegd in de begrippenlijst achterin.

Waarom dit document?

Om bij te dragen aan een betere balans tussen kwaliteit en regeldruk in het hoger onderwijs.

Print

Uit duurzaam oogpunt is dit document opge maakt voor digitaal gebruik. Toch printen? Zorg dan dat uw instellingen staan op A4, liggend en "passend op papier".

Informatie & inspiratie

We verwijzen in deze brochure naar externe linkjes. [Deze zien er zo uit.](#)

In gesprek gaan

We dagen u uit om met uw collega's in gesprek te gaan over Ruimte in Regels.

Welke weg neemt u voor de beste kwaliteitszorg?

Meerdere wegen naar Rome

Regels zijn er voor houvast en om de kwaliteit te garanderen. We willen allemaal kwaliteitszorg bieden. Maar hoe? Dat verschilt per opleiding en instelling. Deze brochure laat de ruimte zien binnen de regels.

Checklist

We dagen u uit met uw collega's in gesprek te gaan over Ruimte in Regels.

Stel uzelf de vraag:
Welke weg neem ik naar kwaliteitszorg?

Pak deze brochure erbij vlak voor mijlpalen zoals (her)inrichting van opleidingen of visitatie. Maar ook in het dagelijks werk, bijvoorbeeld bij overleggen over kwaliteitszorg.

Loopt u tegen regels aan?
Bekijk waar de ruimte zit in deze brochure.

Voor wie?

Deze brochure is bedoeld voor professionals in het hoger onderwijs die (nog) niet zo vertrouwd zijn met de wettelijke regels over onderwijskwaliteit en kwaliteitszorg, maar er wel mee te maken hebben. Bijvoorbeeld omdat ze zich afvragen wat ze kunnen doen om het onderwijs of de kwaliteitszorg anders te organiseren. Denk aan docenten of managers.

Voorwoord

Ruimte voor eigen keuzes

Binnen de kaders van de wet- en regelgeving is er ruimte voor onderwijsinstellingen om eigen keuzes te maken. Deze brochure geeft aan waar die ruimte zit. De thema's zijn niet beperkt tot kwaliteitszorg, maar raken aan het veranderen en vernieuwen van onderwijs in bredere zin. Het kan u helpen om het gesprek over regeldruk aan te gaan met kwaliteitszorgmedewerkers. Zij zijn deskundig en weten de weg in de regels over kwaliteitszorg.

Regels met een reden

Er zijn regels die de overheid oplegt, maar ook regels die door onderwijsinstellingen zelf worden opgesteld. Er mag veel van de wet, maar dat betekent niet dat alle keuzes even verstandig of goed te verantwoorden zijn. Regels zijn er vaak met een goede reden; dat geldt niet alleen voor de regels in de wet, maar ook voor regels binnen de onderwijsinstelling. Voor instellingen is het goed om die regels af en toe eens kritisch tegen het licht te houden, zoals de overheid dat ook doet. Deze brochure kan daarbij helpen.

De brochure is een uitgave van het ministerie van OCW. De inhoud is tot stand gekomen in overleg met de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) en de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO).

Heeft u een vraag over deze brochure?

Neem dan contact op met dirk.haen@minocw.nl

Ruimte in regels

'Ruimte in regels': dat klinkt tegenstrijdig, maar is het niet. De wet- en regelgeving laat ruimte aan universiteiten en hogescholen om het onderwijs in te richten zoals zij dat goed vinden. In deze brochure geven we u daar meer duidelijkheid over. Dat begint met een schets van hoe het stelsel van kwaliteitszorg in Nederland is ingericht.

Laat u **inspireren**

Hoofdstuk 2:
Kwaliteit en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs

In het kort: kwaliteit en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs

Kwaliteitszorg werkt pas als alle betrokkenen binnen de instelling verantwoordelijkheid voor kwaliteit **krijgen, ervaren en nemen**. Een gezonde kwaliteitscultuur is cruciaal om kwaliteit te kunnen blijven leveren.

Verantwoordelijk voor kwaliteit

Onderwijskwaliteit is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van hogescholen en universiteiten. De overheid rekent erop dat zij de kwaliteit van het onderwijs continu op orde houden en verbeteren.

Docenten, studenten en andere betrokkenen zijn als eerste aan zet om te signaleren hoe het onderwijs van een opleiding beter of anders kan. Goede kwaliteitszorg is bovendien gebaat bij een kritische blik van buitenstaanders. De onderwijsinstellingen zorgen er zelf voor dat buitenstaanders meekijken, zoals vakgenoten en vertegenwoordigers uit de beroepsgroep. Kwaliteitszorg wordt dus gedragen door en vormgegeven binnen instellingen. Dat doen instellingen binnen algemene kaders die de overheid stelt.

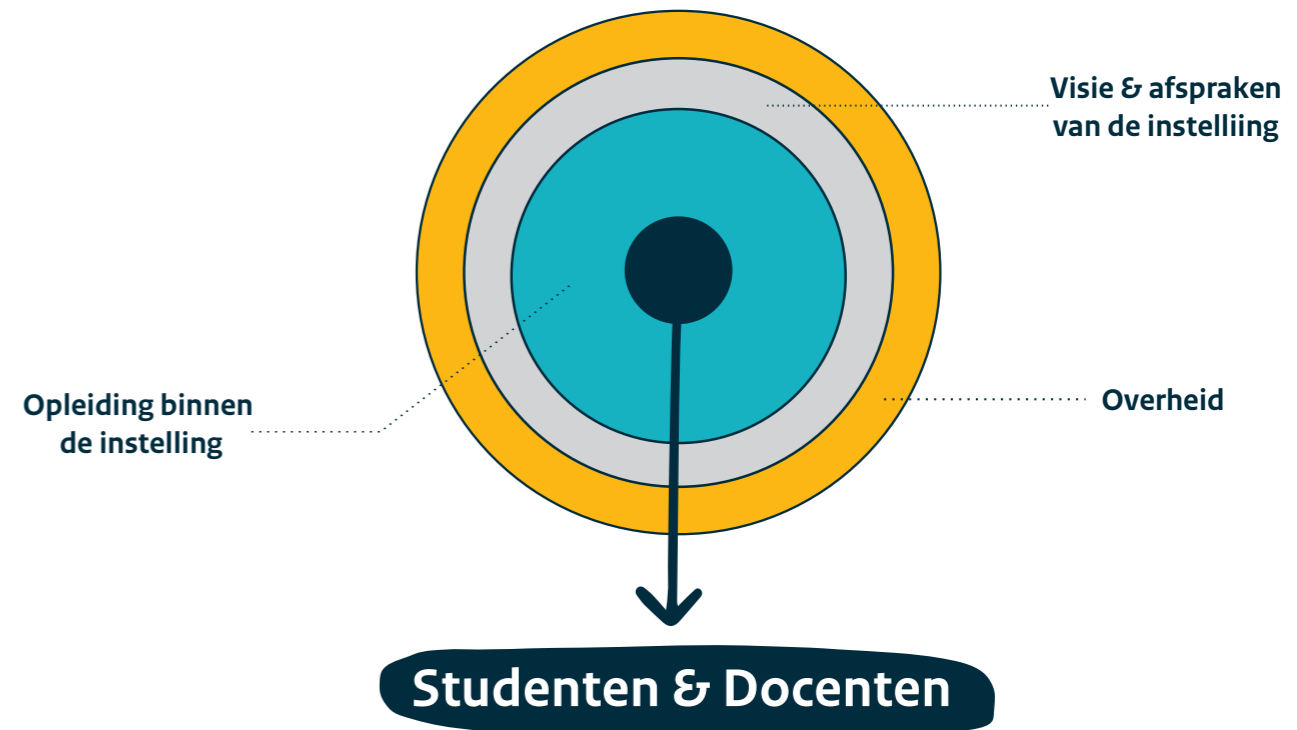
Pas in tweede instantie komt ook de overheid in beeld:

- De NVAO accrediteert opleidingen op grond van visitaties en aan de hand van wettelijke kwaliteitseisen.
- De Inspectie van het Onderwijs houdt onder andere toezicht op de naleving van de wet- en regelgeving die randvoorwaarden creëert voor goed hoger onderwijs.

Samen regeldruk aanpakken

Regeldruk ontstaat soms vanuit de overheid, soms vanuit de onderwijsinstelling. Regels die op zichzelf niet zo belastend zijn, stapelen zich op. Het ministerie van OCW wil samen met de onderwijsinstellingen de regeldruk beperkt houden en ziet dit als een gezamenlijke opdracht.

Volgorde van invloed op kwaliteit

Balans kwaliteit en regeldruk

In Nederland zijn de kaders voor de kwaliteitszorg in het hoger onderwijs vastgelegd in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Deze wet is op bepaalde punten verder uitgewerkt, zoals in:

- de Onderwijs- en Examenregelingen (OER) van de onderwijsinstellingen;
- het accreditiekader van de NVAO;
- de Regeling macrodoelmatigheid;
- het onderzoekskader van de inspectie.

In de wet staat waarop een opleiding moet worden beoordeeld om de kwaliteit op orde te houden. En hoe die beoordeling in grote lijnen moet plaatsvinden. Maar bijvoorbeeld ook:

- hoeveel studiepunten een opleiding telt;
- wat de taken van de examencommissie en opleidingscommissie zijn;
- over welke zaken de medezeggenschap geraadpleegd moet worden;
- onder welke voorwaarden een opleiding bekostigd kan worden.

In de afgelopen decennia hebben instellingen de kwaliteitszorg flink geprofessionaliseerd. Ook de overheid stelt hoge eisen aan het hoger onderwijs. De kwaliteit blijft daardoor op orde, maar het brengt ook regeldruk met zich mee, boven op de regels van de overheid. Docenten, kwaliteitszorg-medewerkers en bestuurders kunnen het lastig vinden om daar een goede balans in te vinden.

Eisen aan kwaliteit en kwaliteitszorg

Dit zijn voorschriften die direct of indirect te maken hebben met eisen aan kwaliteit en kwaliteitszorg. Instellingen geven hieraan een eigen invulling en uitwerking. Het ministerie van OCW gaat ervan uit dat zij dit op een verantwoorde wijze manieren doen: wat niet verplicht is bij wet, kan toch heel verstandig zijn om te doen.

Accreditatie

De onderwijsinstellingen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs, en de NVAO beoordeelt of die op orde is. Beoordelingen van de inspectie en de CDHO hebben geen directe betrekking op de onderwijskwaliteit.

Toch staat kwaliteit niet op zichzelf: het verbeteren van de kwaliteit moet passen binnen de wet- en regelgeving en een doelmatig aanbod. Bovendien biedt de wet- en regelgeving belangrijke waarborgen voor kwaliteit. Daarom wordt hier kort geschetst wie welke rol heeft.

De wet schrijft voor dat elke opleiding in het hoger onderwijs eens in de zes jaar door onafhankelijke deskundigen (een visitatiepanel) wordt beoordeeld op kwaliteit. De instellingen zijn zelf verantwoordelijk voor de organisatie van deze visitaties. Visitatiepanels beoordelen het onderwijs op grond van landelijke standaarden en volgens vaste procedures. Die standaarden en procedures zijn uitgewerkt in het accreditatiekader van de NVAO. Het kader komt overeen met Europese standaarden voor kwaliteitszorg.

Opleidingen die voldoen aan de eisen, krijgen of behouden hun accreditatie. Dit geeft instellingen recht op het uitgeven van erkende diploma's. Visitatie en accreditatie zijn manieren om de kwaliteit van opleidingen en instellingen te garanderen, verbetering te stimuleren en de kwaliteit zichtbaar te maken voor studenten, werkgevers en de samenleving.

Toezicht

De inspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het stelsel voor hoger onderwijs als geheel. Verder ziet zij toe op de manier waarop bekostigde instellingen publiek geld besteden, en of onderwijsinstellingen zich aan de wettelijke voorschriften houden. Dit laatste doet zij op basis van signalen.

In het hoger onderwijs houdt de inspectie geen rechtstreeks toezicht op de kwaliteit van opleidingen. Of de onderwijskwaliteit op orde is, wordt immers door een panel van onafhankelijke deskundigen beoordeeld tijdens visitaties. Dat is een verschil met de andere onderwijssectoren, zoals het voortgezet onderwijs.

Bekostiging

Als een opleiding bekostigd wil worden door het ministerie van OCW, dan moet de kwaliteit ervan op orde zijn. Daarom is accreditatie een voorwaarde voor bekostiging.

Een andere voorwaarde is dat de bekostiging doelmatig is. Bij nieuwe opleidingen wordt daarom beoordeeld of er wel een behoefte voor bestaat op de arbeidsmarkt, in de wetenschap en de samenleving. Daarbij wordt ook gekeken of andere opleidingen al in die behoefte voorzien. De CDHO doet deze beoordeling en adviseert de minister hierover.

A close-up photograph of a white humanoid robot with large, expressive blue eyes and a small black dot on its forehead. The robot has a name tag on its chest that reads "peppe". It is holding a tablet computer. The background is a blurred indoor setting with wooden paneling and a metal grate.

Vooruitlopen op toekomstige ontwikkelingen

Hoofdstuk 3:
Vernieuwing in onderwijsaanbod

Vernieuwing in onderwijsaanbod

De wereld verandert continu. Logisch dat onderwijsinstellingen hun onderwijsaanbod willen blijven vernieuwen. Maar wat is er eigenlijk mogelijk? In hoeverre mag een instelling een bestaande opleiding veranderen? En wat zijn de voorwaarden om een nieuwe opleiding te kunnen starten? Kan dat bijvoorbeeld ook als het arbeidsmarktperspectief er nóg niet is, maar dat volgens u niet lang meer kan duren?

vraag > Hoeveel kunnen we aan de inhoud van een opleiding veranderen nadat deze geaccrediteerd is?

antw. > De wet stelt geen beperkingen aan hoeveel u een geaccrediteerde opleiding inhoudelijk verandert. Instellingen moeten kunnen inspelen op ontwikkelingen in de samenleving, de wetenschap en de arbeidsmarkt, en hoeven daar niet steeds een nieuwe opleiding voor te starten. Aan de andere kant kan een opleiding zó sterk veranderen dat studenten zich afvragen of zij nog wel de opleiding volgen waarvoor zij eerder gekozen hadden.

Instellingen geven aan dat het soms lastig is om te bepalen wanneer er sprake is van een 'substantiële wijziging': een wijziging die zo groot is dat de opleiding niet meer dezelfde is als waarvoor de accreditatie is afgegeven. De wet geeft veel ruimte, maar geeft daardoor ook geen uitsluitel.

Het ministerie van OCW vertrouwt erop dat u op een verantwoorde manier met die ruimte omgaat. Uw instelling kan bijvoorbeeld de regel hebben dat er sprake is van een substantiële wijziging als meer dan de helft van de beoogde eindkwalificaties van de gehele opleiding (inclusief alle varianten) veranderd worden zes jaar. Maar er zijn ook andere manieren denkbaar.

Lees verder op de volgende pagina >

Dwars door alle disciplines heen

De bachelor Bèta-gamma van de Universiteit van Amsterdam leidt studenten breed en interdisciplinair op. Daarmee worden ze klaargestoomd om bij te dragen aan het oplossen van wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken.

De opleiding biedt thematisch onderwijs. Studenten krijgen les in exacte wetenschappen, levenswetenschappen, sociale wetenschappen, economie en filosofie – en de onderlinge verbindingen daartussen.

De opleiding bestaat uit een interdisciplinaire basis, gevolgd door disciplinaire verdieping in het tweede en derde studiejaar. Bij die verdieping kunnen de studenten kiezen uit 22 specialisaties. Ze volgen daarvoor vakken bij de betreffende opleiding.

De studenten ronden de studie af met een scriptie binnen het vakgebied van de specialisatie én een interdisciplinair afstudeerproject.

Als een nieuwe opleiding voortkomt uit een opleiding die geaccrediteerd en bekostigd was, biedt dit geen garantie voor een positief besluit op de toets nieuwe opleiding of de macrodoelmatigheidstoets.

Lees meer over bij de vraag [‘Hoeveel kunnen we aan de inhoud van een opleiding veranderen nadat deze geaccrediteerd is?’](#).

vervolg van pagina 11 >

Uiteindelijk gaat het erom dat de kwaliteit van de opleiding en de geldigheid van het diploma op orde zijn. De inhoudelijke kern van de opleiding moet worden bewaakt. U heeft de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de beoogde eindkwalificaties van een opleiding:

- passen bij het niveau, de oriëntatie en de inhoud van de opleiding;
- afgestemd zijn op de verwachtingen van het beroepenveld, het vakgebied en internationale eisen
- en voldoen aan de relevante wet- en regelgeving.

Deze punten blijven gelden als u de opleiding inhoudelijk verandert.

Bij een substantiële wijziging moet u een toets nieuwe opleiding aanvragen. Bij een te bekostigen opleiding moet u daarnaast ook een macrodoelmatigheidstoets aanvragen bij de CDHO.

Als er concrete signalen zijn dat de kwaliteit van een opleiding niet langer op orde is en de instelling er zelf niet genoeg aan heeft gedaan, kan de minister – in het uiterste geval – aan de NVAO vragen of een opleiding nog accreditatiewaardig is.

vraag > Mogen we nieuwe trajecten of specialisaties starten?

antw. > Ja, dat mag. Trajecten worden gezien als onderdeel van een bestaande opleiding. U hoeft daarom vooraf geen toestemming te vragen aan de minister of de NVAO. Het begrip traject kan overigens verschillende betekenissen hebben; trajecten komen voor als vorm (bijvoorbeeld anderstalige trajecten) of als inhoudelijke variaties (denk aan specialisaties).

De inhoud van de opleiding (en dus ook elk onderdeel) moet wel worden vastgelegd in de OER. Zodra de opleiding weer gevisiteerd wordt, neemt u deze trajecten mee als integraal onderdeel van de opleiding. Alle trajecten moeten worden meegenomen in de visitatie en bekend zijn bij de NVAO als er een accreditatiebesluit wordt genomen.

Als de ontwikkeling van een nieuw traject leidt tot substantiële wijzigingen van de eindkwalificaties van de opleiding of als het traject zich ontwikkelt tot een zelfstandige opleiding, kan dit betekenen dat een toets nieuwe opleiding bij de NVAO nodig is. In eerste instantie bent u er zelf verantwoordelijk voor om te beoordelen of dat nodig is.

Als uw eigen beoordeling, of die van een visitatiepanel, aanleiding geeft om van een traject een zelfstandige opleiding te maken, volgt voor dat traject de normale procedure voor het starten van een nieuwe opleiding. Daarbij hoort een toets nieuwe opleiding bij de NVAO en, bij een bekostigde opleiding, een macrodoelmatigheidstoets bij de CDHO.

vraag > Mogen we, als bekostigde instelling, een nieuwe opleiding starten waarvan het arbeidsmarktperspectief zich nog moet vormen?

antw. > Ja, dat mag. De CDHO toetst het arbeidsmarktperspectief met de macrodoelmatigheidstoets (zie volgende pagina).

Als u een opleiding wilt beginnen waarvan het arbeidsmarktperspectief zich nog moet vormen of waarvan de kwantitatieve gegevens geen compleet beeld geven of niet voorhanden zijn, dan kunt u ook een kwalitatieve onderbouwing aanleveren. De Regeling macrodoelmatigheid biedt die ruimte.

In de aanvraag kunt u toelichten dat er in de toekomst naar verwachting behoefte zal zijn aan bepaalde opleidingen en beroepen. U kunt dit bijvoorbeeld onderbouwen met analyses over ontwikkelingen in de samenleving of met aangekondigd overheidsbeleid waarvan u verwacht dat het leidt tot een nieuwe of grotere arbeidsmarktbehoefte. Op die manier kunt u vooruitlopen op toekomstige ontwikkelingen.

De CDHO geeft voorlichting over dit proces en over welke aspecten u moet betrekken bij uw onderbouwing. Dit geeft overigens geen garantie op een positieve beoordeling voor het starten van een nieuwe opleiding.

Ga in gesprek

Ziet u kansen voor het starten van een nieuwe opleiding? Kan de vernieuwing ook plaatsvinden via een bestaande opleiding die al geaccrediteerd is? Kan het ook door opleidingen samen te voegen?

Macrodoelmatigheid: wat en wanneer

Wat is de macrodoelmatigheidstoets?

Met de macrodoelmatigheidstoets wordt beoordeeld of een nieuwe opleiding aansluit op een arbeidsmarktbehoefte, eventueel in combinatie met een maatschappelijke of wetenschappelijke behoefte. Ook wordt beoordeeld of de nieuwe opleiding niet ten koste gaat van de bestaande verwante opleidingen. De toets wordt uitgevoerd door de CDHO.

Op basis van het advies van de CDHO neemt de minister van OCW een besluit over de nieuwe opleiding. Heel soms wijkt het besluit van de minister af van het advies. Als deze toets en de toets nieuwe opleiding van de NVAO positief zijn, kunt u de opleiding laten registreren in het Croho en wordt de opleiding bekostigd.

Wanneer vraag ik een macrodoelmatigheidstoets aan?

Vraag een macrodoelmatigheidstoets aan als u voor een bekostigde hogeschool of universiteit werkt en u wilt:

- een nieuwe opleiding starten;
- een nieuwe vestiging gaan gebruiken naast de hoofdvestiging van een bestaande geaccrediteerde opleiding;
- een bestaande geaccrediteerde opleiding verplaatsen naar een andere gemeente.

Misverstanden over de macrodoelmatigheidstoets

Er bestaan meerdere misverstanden over de macrodoelmatigheidstoets. We lichten er drie toe:

1: Als de arbeidsmarktprognoses van het Researchcentrum Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) negatief zijn, wordt mijn aanvraag afgewezen.

Dit is niet waar. Als het ROA een negatief beeld schetst van de toekomstige arbeidsmarktsituatie voor een cluster opleidingen, wijst de commissie niet direct de aanvraag voor zo'n opleiding af. U bent aan zet om met andere bronnen een overtuigende onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte te leveren.

2: Als een negatieve zienswijze wordt ingediend, wordt mijn aanvraag direct afgewezen.

Dit is niet waar. De CDHO betreft alle zienswijzen, positief en negatief, bij de beoordeling van de ruimte in het aanbod. Als er negatieve zienswijzen worden ingediend, beoordeelt de CDHO de argumenten in die zienswijzen. Als die overtuigend zijn en er ook andere bronnen zijn die erop wijzen dat er geen ruimte is voor de nieuwe opleiding, kan het zo zijn dat de CDHO aan de minister een negatief advies geeft over uw aanvraag.

3: De CDHO is tegen innovatieve en interdisciplinaire opleidingen.

Dit is niet waar. De macrodoelmatigheidstoets moet dubbelingen en lacunes in het onderwijsaanbod voorkomen. De commissie is dus juist voorstander van vernieuwing van het opleidingsaanbod.

Bij een interdisciplinaire opleiding is wel het lastiger om de arbeidsmarktbehoefte scherp af te bakenen, omdat de afgestudeerden in aanmerking komen voor meerdere beroepen, functies en arbeidsmarktsectoren. Dat vraagt een grotere inspanning om de argumentatie steekhoudend te maken, maar het is wel mogelijk.

Meer informatie vindt u op de [website van de CDHO](#).

Lees meer over vestigingen bij de vraag

[‘Mogen we het onderwijs geven op een andere locatie in Nederland dan in het Croho staat vermeld?’](#)

vraag > Mogen we een nieuwe deeltijd/volgtijd/duale variant van een geaccrediteerde opleiding starten?

antw. > Bij een bekostigde opleiding: dat mag, tenzij als de minister in het macrodoelmatigheidsbesluit hiervoor een voorbehoud heeft gemaakt. Het kan namelijk zijn dat andere instellingen al in het aanbod voorzien of dat er geen vraag is naar de nieuwe variant. U kunt het besluit over de opleiding vinden op [de pagina van de CDHO over aanvragen](#).

Als de minister de toestemming om te starten heeft beperkt tot één opleidingsvariant, mag een andere variant pas starten nadat ook daarvoor een positief macrodoelmatigheidsbesluit is afgegeven.

Bij niet-bekostigde opleiding: dat mag.

Er is geen toestemming nodig. Dan volstaat een melding bij DUO voor registratie in het Croho. De nieuwe variant wordt meegenomen in de eerstvolgende beoordeling voor de opleidingsvisitatie en vermeld in het accreditatiebesluit van de NVAO.

vraag > Mogen we een nieuwe vestiging van de opleiding starten?

antw. > Bij een bekostigde opleiding: er is toestemming van de minister nodig. Het ministerie van OCW wil er namelijk voor zorgen dat het bekostigde onderwijsaanbod landelijk goed gespreid is. De aanvraag kan gedaan worden via de CDHO.

Bij een niet-bekostigde opleiding: er is geen toestemming nodig.

Dan volstaat een melding bij DUO voor registratie in het Croho. Zodra de opleiding weer gevisiteerd wordt, maakt u er melding van aan het visitatiepanel. De NVAO vermeldt de nieuwe vestiging in het accreditatiebesluit.

Aanvragen doen of doorzoeken

Een aanvraag indienen voor een bekostigde opleiding?

[Dat kan via deze link.](#)

Aanvragen doorzoeken? U kunt het besluit over de opleiding vinden op [de pagina van de CDHO over aanvragen](#).

vraag > Mogen we elementen van hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs combineren binnen een opleiding?

antw. > Dat mag in beperkte mate. Het hbo en wo zijn gelijkwaardig in niveau, maar verschillend in hun oriëntatie. Van belang is dat de beoogde leerresultaten van de opleiding passen bij het beoogde niveau (associate degree, bachelor of master) en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding.

Bij de accreditatie zal een visitatiepanel zich hierover een oordeel vormen. De oriëntatie moet uiteindelijk blijken uit de graad die de student krijgt: een wo-diploma of een hbo-diploma. Dit neemt niet weg dat een wo-opleiding onderdelen kan aanbieden die gericht zijn op de beroepspraktijk, en een hbo-opleiding onderdelen die aangemerkt kunnen worden als wetenschappelijk onderwijs.

Wo-opleidingen en hbo-opleidingen mogen ook samenwerken. Daar zitten wel grenzen aan: de wet heeft als uitgangspunt dat een instelling de opleiding die zij aanbiedt zelf voor het grootste deel verzorgt. Voor een verregaande samenwerking tussen onderwijsinstellingen in Nederland, leidend tot een gezamenlijke (bekostigde) opleiding met een gezamenlijke graad, moet bijvoorbeeld eerst instemming gevraagd worden aan de minister.

Overigens mogen universiteiten hbo-opleidingen aanbieden, en mogen hogescholen wo-opleidingen aanbieden. Voor het bekostigde onderwijs gelden daarvoor wel aanvullende eisen.

Deze staan in de **Regeling macrodoelmatigheid**.

Voorbeeld van samenwerken

Universiteit Leiden, TU Delft en Erasmus University Rotterdam verzorgen samen de interdisciplinaire minor Responsible innovation. Studenten die ingeschreven staan bij een van deze drie universiteiten kunnen deze minor van 30 studiepunten volgen. In de minor krijgen studenten een inleiding in de technische, bestuurlijke en economische factoren die van invloed zijn op innovatie. Daarbij komen ook ethische factoren en andere voorwaarden voor maatschappelijk verantwoord innoveren aan bod.

Niet alleen de studenten, maar ook de docenten komen van de drie verschillende universiteiten. Zij nemen elk hun eigen perspectief en deskundigheid met zich mee.

De studenten sluiten de minor af met een project in een interdisciplinair team. Onder begeleiding van een coach werken zij aan een concrete en bestaande casus in opdracht van een bedrijf, overheidsinstelling of onderzoeksinstituut.

[Bekijk de minor Responsible innovation hier.](#)

De afstudeerfase en het afsluitend examen moet de hogeschool wel altijd zelf uitvoeren.

De procedure is beschreven in de **[Regeling macrodoelmatigheid.](#)**

vraag > Mogen we samenwerken met het mbo bij het verzorgen van een Associate degree-opleiding?

antw. > Ja, dat mag. Een Ad-opleiding is een opleiding in het hoger onderwijs die in principe wordt verzorgd en uitgevoerd door een hogeschool. Na toestemming van de minister kunt u een deel van het onderwijs laten uitvoeren door een mbo-instelling. In bijzondere gevallen zelfs meer dan de helft. Voor toestemming van de minister gelden deze voorwaarden:

- **Minder dan of precies de helft** van de Ad-opleiding laten verzorgen door een mbo-instelling mag als het bestuur kan laten zien dat de kwaliteit van het onderwijs daarmee op orde is.
- **Meer dan de helft** van de Ad-opleiding laten verzorgen door een mbo-instelling mag alleen als het bestuur kan laten zien dat de mbo-instelling specifieke kennis of een netwerk heeft, waardoor het verzorgen van meer dan de helft van de Ad-opleiding goed is voor de kwaliteit van het onderwijs. Het gaat dan om kennis of connecties die de hogeschool zelf niet heeft.

De kunst van het toetsen

Hoofdstuk 4:
Toetsen en examineren

Toetsen en examineren

In de wet en het accreditiekader staan geen gedetailleerde voorschriften over de manier van toetsen en examineren. Instellingen kunnen zelf keuzes maken over het toetsbeleid. Zo hoeven hun studenten niet altijd af te studeren met een scriptie. Ook een tweede beoordelaar is niet altijd nodig.

Waar het om gaat is dat de kwaliteit evident is met het oog op de eindkwalificaties, en dat een instelling de keuzes hierover goed kan verantwoorden. Daarnaast gelden professionele normen voor toetsen en examineren. Die staan niet in de wet, maar zijn wel gangbaar in het hoger onderwijs (zie kader).

vraag > Mogen we formatief toetsen?

antw. > Ja, dat mag. In de wet staat dat aan elke opleiding een examen is verbonden, en aan elke onderwijseenheid een tentamen. Binnen dat kader heeft u de ruimte om zelf de toetsing in te richten. Het uitgangspunt is een manier van toetsen en beoordelen die valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk is. Het moet de studenten stimuleren in hun ontwikkeling richting de eindkwalificaties van de opleiding en inzicht geven in deze ontwikkeling voor student en opleiding.

U mag werken met grotere (integrale) onderwijseenheden die u met één (integraal) tentamen toetst. Wel moet kunnen worden vastgesteld of een individuele student aan de voorwaarden voldoet voor het behalen van elk in de OER beschreven onderwijseenheid.

Handreiking voor examencommissies hbo

De examencommissie speelt een cruciale rol bij het bewaken van de kwaliteit van de diplomaverlening. De commissie stelt op een onafhankelijke en deskundige manier vast of de student voldoet aan het eindniveau van de opleiding.

De Vereniging Hogescholen heeft een handreiking ontwikkeld voor examencommissies in het hbo. De handreiking helpt hogescholen om deze commissies sterker neer te zetten, zowel inhoudelijk als bestuurlijk. Ook ondersteunt het document de commissies in hun functioneren. Het geeft inzicht in de regels en geeft praktische aanbevelingen. De handreiking is ook nuttig voor examencommissies in het wetenschappelijk onderwijs.

[Bekijk de handreiking hier.](#)

Neemt uw instelling de ruimte om het type examinering aan te laten sluiten op de opleiding?

Ga in gesprek

Werken met toetsmatrijzen kan helpen om validiteit en transparantie aan te tonen, maar is niet verplicht.

Voorbeeld: De kunst van de praktijktoets

De kunstopleidingen zijn een goed voorbeeld als het gaat om praktijktoetsen. Zo kent het Koninklijk Conservatorium naast klassieke toetsen voor theoretisch onderwijs ook veel praktijktoetsen, waarbij studenten spelen, zingen of componeren. Er zijn procedures om deze toetsen gestructureerd en navolgbaar te laten verlopen.

Commissies van minimaal drie personen beoordelen de uitvoering van de student bij deze praktijktoetsen. Ze volgen daarbij vooral criteria als 'technical skills' en 'musical expression'. De precieze criteria verschillen per toets.

Docenten volgen de criteria, maar hoeven meestal alleen een totaaloordeel op papier te zetten. Dat scheelt administratieve rompslomp. De instelling kan terugvallen op beoordeling per criterium als de beoordelingen te veel uiteenlopen.

Dankzij deze procedures kan het conservatorium werken met internationale externe beoordelaars en toch studenten consistent beoordelen in praktijktoetsen. Studenten vinden dat zelfs criteria als artistieke expressie hiermee duidelijk worden.

Wat toetsing betreft gelden voor de kunstopleidingen dezelfde regels als voor andere opleidingen. Ook andere opleidingen kunnen dus praktijkgericht toetsen – als de manier van toetsen maar valide en betrouwbaar is. Het accreditatiekader, waarin ook het aspect toetsing is opgenomen, biedt die ruimte.

vraag > Zijn we verplicht om met een toetsmatrijs te werken?

antw. > Nee, dat hoeft niet. Een goede toets is valide en transparant: de toetsing past bij de beoogde (eind)kwalificaties van de opleiding, en de onderdelen van het programma zijn herleidbaar voor docenten en studenten.

U kunt de toets naar eigen inzicht opstellen. Werken met toetsmatrijzen kan helpen om validiteit en transparantie aan te tonen, maar is niet verplicht.

Het moet inzichtelijk zijn:

- hoe u de onderwijseenheden toetst;
- en hoe de toetsen bijdragen aan het bereiken of aantonen van de beoogde (eind)kwalificaties van de opleiding.

vraag > Mogen we studiepunten toekennen voor extra-curriculaire activiteiten?

antw. > Ja, dat mag. Een extra-curriculaire activiteit is geen onderdeel van het programma en hoeft niet vastgelegd te zijn in de OER. U mag er wel studiepunten aan verbinden en die aangeven op het diplomasupplement. Dit moet wel op basis van een beslissende (summatieve) toets worden gedaan.

Het afsluitend examen vormgeven kan bijvoorbeeld ook in de vorm van een presentatie, praktijkopdracht, toets, beroepsproduct of portfolio.

vraag > Moeten studenten afstuderen met een scriptie?

antw. > Nee, dat hoeft niet. Elke opleiding wordt afgesloten met een afsluitend examen, en het is aan de onderwijsinstelling zelf om het afsluitend examen vorm te geven. Dat kan bijvoorbeeld ook in de vorm van een presentatie, praktijkopdracht, toets, beroepsproduct of portfolio. Het is mogelijk om studenten zonder scriptie te laten afstuderen, zolang het om een valide en betrouwbaar examen gaat, op grond waarvan kan worden vastgesteld of zij beschikken over de kennis, het inzicht en de vaardigheden om te kunnen afstuderen.

vraag > Moet er altijd een tweede of derde beoordelaar zijn bij een afsluitend examen?

antw. > De wet stelt dit niet verplicht. Wel is dit volgens de professionele normen gangbaar in het hoger onderwijs. Onderwijsinstellingen hebben de afgelopen tien jaar veel geïnvesteerd in de kwaliteit van toetsing en examinering.

Ga in gesprek

Zijn er binnen uw instelling opleidingen waar een andere vorm van afstuderen beter zou passen?

Een tweede beoordelaar kan de objectiviteit en betrouwbaarheid van een beoordeling verhogen. U kunt hierover zelf regels opstellen in een richtlijn of reglement voor scripties en afstudeeropdrachten.

Uiteindelijk kan uw onderwijsinstelling een eigen afweging maken die een balans vindt tussen de kwaliteit bewaken en de regeldruk beperken.

vraag > Mogen we een centrale examencommissie instellen die niet aan een opleiding is gekoppeld?

antw. > Nee, dit mag niet. Elke examencommissie moet aan een opleiding of groep van opleidingen verbonden zijn. De leden van de examencommissie worden namelijk benoemd op basis van hun deskundigheid op het terrein van de betreffende opleiding of groep van opleidingen.

Er geldt geen wettelijk maximum voor hoeveel opleidingen met elkaar een examencommissie kunnen delen.

Extra toelichting beroepsproducten:

Bij afstuderen met een beroepsproduct gebruikt de opleiding een beoordelingsformulier dat laat zien of de afstudeeropdracht van hbo-niveau is. Aan het einde presenteren studenten hun beroepsproduct en leveren ze daarnaast een logboek in. Zo is het goed mogelijk om de kwaliteit van afstudeerproducten duidelijk te maken aan visitatiepanels.

Afstuderen met beroepsproducten

Het hoger onderwijs is volop in beweging om nieuwe afstudeermogelijkheden te ontwikkelen. Een voorbeeld is het initiatief talentgericht afstuderen van de opleiding Bedrijfskunde van Fontys Hogeschool.

'Talentgericht' betekent dat studenten een vorm van afstuderen kiezen die bij past hun talenten en ambities:

- Een student die naar de universiteit wil, studeert af op een onderzoek dat de maatstaven van universitair onderzoek volgt.
- Een student die in de beroepspraktijk wil gaan werken, studeert af op een beroepsproduct.

De beroepsproducten waren nieuw, en daarom probeerde Fontys ze eerst uit in pilotvorm. Bij de opleiding Bedrijfskunde kunnen studenten kiezen uit;

- adviesgerichte beroepsproducten, zoals een advies om de wendbaarheid van medewerkers te vergroten
- ontwerpgerichte beroepsproducten, zoals een handboek voor standaardisering van bedrijfsprocessen.

Bij andere opleidingen zou ook een analyse (zoals een kostprijsproduct), een handeling (zoals een muziekkuitvoering) of een fabricaat (zoals software) een beroepsproduct kunnen zijn.

De pilot was een succes. Afstuderen op een beroepsproduct is nu ingevoerd binnen de hele opleiding Bedrijfskunde, naast de keuzemogelijkheid voor afstuderen op een academisch onderzoek. Dit doet recht aan de talenten, ambities en voorkeuren van studenten.

A close-up photograph of a woman wearing a black hijab and a dark green sweater. She is smiling broadly, showing her teeth, and holding a white ceramic mug with a speckled pattern. The background is a plain, light-colored wall.

Energie door flexibilisering

Hoofdstuk 5:
Flexibel en online onderwijs

Flexibel en online onderwijs

Veel instellingen werken aan flexibel onderwijs. Zo geven zij studenten de mogelijkheid om plaats- en tijdsafhankelijk onderwijs te volgen. Tijdens de Covid19-pandemie is afstandsonderwijs en blended onderwijs extra urgent geworden.¹

Flexibel onderwijs gaat echter niet alleen over online onderwijs. Het kan ook betekenen dat studenten veel keuzeruimte hebben binnen de opleiding. Hoe groot die ruimte is, bepaalt u als instelling zelf – binnen bepaalde kaders.

vraag > Mogen we het onderwijs geven op een andere locatie in Nederland dan in het Croho staat vermeld?

antw. > Ja, dat mag. Als het een niet-bekostigde opleiding is, is geen toestemming nodig. Voor het bekostigd onderwijs gelden er regels, omdat het ministerie van OCW ervoor wil zorgen dat het bekostigde onderwijsaanbod landelijk goed gespreid is.

Voor het aanbieden van een klein deel van de opleiding op een andere locatie, is geen toestemming van de minister nodig. Bij een groter onderdeel van de opleiding is toestemming wel nodig.

Lees verder op de volgende pagina >

Impact van flexibele studentroutes op kwaliteitszorg

Het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT heeft in maart 2021 een publicatie uitgebracht over uitdagingen bij het bewaken en bewijzen van de kwaliteit van flexibel hoger onderwijs.

Deze publicatie bestaat uit veertien cases die laten zien wat de mogelijkheden en knelpunten zijn bij het flexibiliseren van het onderwijs binnen de huidige wet- en regelgeving. De bloemlezing is opgesteld door de Werkgroep Kwaliteitsvraagstukken van de Zone Flexibilisering.

[Bekijk hier de publicatie.](#)

¹ Het **Service document Hoger Onderwijs** geeft hierover steeds de meest actuele informatie en wordt regelmatig geactualiseerd.

U kunt [hier](#) toestemming vragen via de pagina van de CDHO over procedures.

Vervolg van pagina 24.

antw. > Toestemming is nodig als het gaat om:

- de propedeutische fase of de eerste 60 studiepunten van de opleiding;
- een afstudeerrichting;
- meer dan een derde van de gehele studielast van de opleiding (inclusief stages en afstudeerprojecten);
- het praktijkgedeelte dat meer dan de helft van het onderwijsprogramma omvat (als het gaat om een opleiding die wordt gesubsidieerd op basis van de Regeling tegemoetkoming kosten opleidingsscholen).

Bij duale en deeltijdopleidingen geldt een uitzondering voor werkend leren op basis van een onderwijsarbeidsovereenkomst tussen student, instelling en werkgever. Als er een individueel arrangement is afgesproken en vastgelegd in de onderwijsarbeidsovereenkomst, dan wordt werkend leren niet meegerekend bij 'onderwijs op locatie' (buiten de vestigingsplaats van de opleiding).

Online onderwijs telt niet mee als onderwijs op een locatie buiten de vestigingsplaats. Dat studenten vanuit een andere locatie kunnen deelnemen aan dat onderwijs is daarbij niet van belang.

Deze regels hebben overigens betrekking op onderwijs in Nederland. Voor onderwijs aan studenten in het buitenland gelden andere regels.

vraag > Hoeveel keuzeruimte mogen we inbouwen in het onderwijsprogramma?

antw. > Er staat in de wet niets over de omvang van keuzeruimte. Het gaat erom dat uw instelling ervoor zorgt dat de student zich de eindkwalificaties van de opleiding eigen kan maken. Daarbij moet er samenhang zijn in de onderdelen waarvoor de student de opleiding heeft gekozen.

Voor elke opleiding staan de onderdelen van het onderwijsprogramma in de OER. U kunt ook de keuzeruimte vastleggen die de student heeft om een deel van de opleiding naar eigen inzicht in te vullen. Om die reden kunt u bijvoorbeeld in de OER vastleggen dat de student een vast deel van de keuzeruimte moet invullen met opleidingsgebonden keuzevakken.

In het wetenschappelijk onderwijs kan een student zelfs een heel onderwijsprogramma samenstellen uit onderdelen die de instelling aanbiedt, mits de ex-amencommissie hiermee akkoord gaat. De keuzeruimte is dan maximaal, maar de examencommissie verleent de toestemming alleen als het samengestelde onderwijsprogramma leidt tot het behalen van een graad. Daarbij geeft de examencommissie aan bij welke opleiding van de instelling dat samengestelde programma hoort.

Ga in gesprek

Welke onderdelen van onderwijs werken beter online dan offline? En wat levert online onderwijs op?

Energie door flexibilisering: ervaringen uit het experiment leeruitkomsten

In de jaren 2016 tot 2022 loopt in het hbo het experiment leeruitkomsten. In dit experiment werkt een instelling niet met een vast onderwijsprogramma, maar met ‘leeruitkomsten’.

Leeruitkomsten zijn leerwegonafhankelijk geformuleerd en beschrijven de leerresultaten van een student. Het is een weergave van wat een student zou moeten weten, begrijpen en kunnen toepassen. Een leeruitkomst kan via een verscheidenheid aan leeractiviteiten bereikt worden, zoals praktijksimulaties, opdrachten op werk en stages.

Een opleiding kan bestaan uit een samenhangend geheel van leeruitkomsten, zonder vaststaand onderwijsprogramma. Er is daardoor meer ruimte voor regie door de student op zijn eigen leerroute binnen de opleiding. Buiten het experiment mag dit nog niet, maar de minister van OCW heeft aangekondigd dit voor alle opleidingen mogelijk te willen maken.

In 2019 werden de eerste ervaringen al duidelijk. Toen al bleek dat flexibilisering veel energie losmaakt binnen instellingen. Ook studenten en hun (toekomstige) werkgevers bleken flexibiliteit te waarderen.

Ook instellingen die niet meedoen aan het experiment, kunnen nu al inzetten op flexibiliteit. Bijvoorbeeld door vrije ruimte op te nemen in het onderwijsprogramma, of door delen van een opleiding te laten verzorgen door partijen buiten het onderwijs.

vraag > Hoeveel vrijstelling van het onderwijsprogramma mogen we studenten geven?

antw. > In wet- en regelgeving staan geen beperkingen voor het aantal studiepunten van een opleiding waarvoor u vrijstelling kunt geven.

De examencommissie moet zich een beeld kunnen vormen van de kennis of vaardigheden die de student die om vrijstelling vraagt heeft. In de OER moet staan op grond waarvan de examencommissie vrijstellingen kan verlenen. De examencommissie neemt individuele besluiten, dus van geval tot geval.

vraag > Mogen we volledig online onderwijs geven?

antw. > Ja, dat mag. Hierbij is het wel van belang dat het online onderwijs wordt aangeboden door de instelling zelf. Uitgangspunt is dat het om onderwijs in Nederland gaat. Voor onderwijs aan studenten in het buitenland gelden andere regels.

Lees meer over onderwijs geven op andere locaties bij de vraag

[‘Mogen we het onderwijs geven op een andere locatie in Nederland dan in het Croho staat vermeld?’](#)

Voorbeelden online onderwijs

Er zijn verschillende overzichten van goede voorbeelden rond online onderwijs. De Open Universiteit geeft een overzicht in de digitale didactiek gids [DDguide](#). En ander voorbeeld is de [Vraagbaak Online Onderwijs](#) van SURF.

Serious online onderwijs met een serious game

De Open Universiteit geeft onderwijs op afstand, en heeft dus al veel ervaring met online onderwijs. Zo heeft de instelling verschillende serious games ontwikkeld. Een voorbeeld is de game 'de snuffelstage' voor de cursus Inleiding in de Psychologie.

In de game kunnen studenten de verschillende beroepsprofielen in de psychologie leren kennen. Ook kunnen ze ervaring opdoen met de werkpraktijk van psychologen.

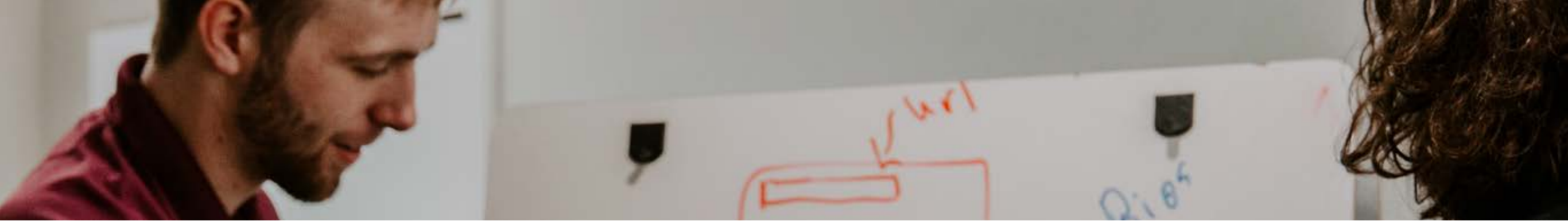
De game blijkt een succes. Het opzetten ervan vraagt tijd, maar eenmaal in gebruik scheelt het juist veel tijd omdat de game weinig begeleiding van docenten vraagt. Bovendien bleek uit wetenschappelijk onderzoek dat de game leidt tot een toename van het professionele bewustzijn van studenten over hun toekomstige specialisaties en werk.

De game is ontwikkeld door een multidisciplinair team en dat werkt goed. In het team zat een docent als inhoudsspecialist, maar ook een ICT-ontwikkelaar, een onderwijskundige en een interaction designer. De game is modulair ontworpen, zodat het gemakkelijk is om later content toe te voegen. Bijvoorbeeld als er nieuwe inzichten ontstaan.

Minder stress: doelgericht visiteren

Hoofdstuk 6:
Visitatie en accreditatie

Visitatie en accreditatie

Een opleidingsvisitatie kan voor een onderwijsinstelling een spannend moment zijn. Het levert vaak ook drukte op bij de opleiding en instelling. Toch zijn er meestal ook mogelijkheden om die drukte te beperken.

vraag > **Wat moeten we doen als een visitatiepanel om aanvullende informatie vraagt?**

antw. > Een visitatiepanel kan aanvullende documenten en informatie opvragen als dat nodig is om zich een oordeel te vormen. Het panel moet zich daarbij wel terughoudend opstellen. Dat staat in het accreditatiekader van de NVAO. U mag altijd om de motivatie van het panel vragen en daarover in gesprek gaan.

Het panel voert peer review uit. Dat betekent dat collegiale consultatie centraal staat: gelijken (peers), meestal vakgenoten, kijken bij elkaar mee naar de kwaliteit van het onderwijs. Dit vraagt iets van de houding en werkwijze van het panel, ook waar het gaat om het opvragen van aanvullende informatie.

De rol van de secretaris is uitgewerkt in de **Richtlijn vakbekwaamheid secretarissen van de NVAO**.

Visitatie op komst?

Bespreek van tevoren binnen uw opleiding welke panelleden u wilt voordragen. Betrek docenten bij de keuze.

Het panel:

- gaat uit van vertrouwen;
- respecteert de uitgangspunten van de opleiding;
- voert een open dialoog met de opleiding;
- doet recht aan de verschillende perspectieven op kwaliteit;
- draagt bij aan verbetering.

De start van het gesprek tussen het panel en een opleiding is het informatie-dossier dat de opleiding hiervoor opstelt. Dat dossier moet inzicht geven in de manier waarop de opleiding invulling geeft aan de standaarden zoals die in het accreditatiekader zijn opgenomen.

Als u het idee heeft dat er meer wordt gevraagd dan redelijk is, treedt de secretaris van het panel op als bemiddelaar. U kunt de secretaris hierop aanspreken. De secretaris vervult immers de rol van procesbewaker en kan ingrijpen als de interactie tussen u en het panel hierom vraagt.

U mag panelleden voordragen, al dan niet samen met andere instellingen binnen de visitatiegroep.

Inspiratie voor een meer ontspannen visitatie

Tussentijds gesprek

In sommige gevallen houden visitatiepanels en opleidingen tijdens de visitatiedag een tussentijds gesprek, waarin beide partijen open bespreken hoe de dag verloopt. Dat kan helpen om de spanning van de dag af te halen.

Proefvisitatie

Veel instellingen houden proefvisitaties, maar deze zijn niet verplicht. Deze ‘try-outs’ kunnen wel helpen om met meer vertrouwen een visitatie in te stappen.

Uit onderzoek kwam naar voren dat de ervaren regeldruk flink vermindert als instellingen geen interne regels stellen aan proefvisitaties. Elke opleiding heeft eigen behoeften en dus is er ruimte nodig voor opleidingen om proefvisitaties naar eigen inzicht in te vullen. Wel helpt het als er een paar goede voorbeelden beschikbaar zijn.

Geen aparte documenten

De ervaring leert dat het vaak niet nodig is om aparte documenten op te stellen speciaal voor de visitatie. Bij de meeste opleidingen zijn bestaande documenten prima geschikt om aan te tonen dat de opleiding voldoet aan de standaarden.

Sommige instellingen hebben hun interne registratie en documentatie aangepast, zodat ze exact dezelfde informatie rapporteren in interne documenten (zoals jaarplannen en jaarverslagen) als bij accreditatie. Dat voorkomt dubbel werk en maakt de voorbereiding van accreditatie een stuk meer ontspannen.

vraag > Mogen we zelf panelleden voordragen voor het visitatiepanel?

antw. > Ja, dat mag. De samenstelling van een panel moet vooraf worden goedgekeurd door de NVAO. U mag panelleden voordragen, al dan niet samen met andere instellingen binnen de groep van opleidingen die gelijktijdig worden gevisiteerd (visitatiegroep). Voor de samenstelling gelden wel regels. Zo moet een panel deskundig en onafhankelijk zijn. Ook moet ten minste één student plaatsnemen in het panel.

Er is sprake van peer review. Dit betekent dat gelijken, meestal vakgenoten, elkaar beoordelen. Daarom is het belangrijk dat docenten bij de opleiding de gelegenheid krijgen en nemen om zich uit te spreken over de voordracht van panelleden. Hoe meer zij de deskundigheid van het panel onderschrijven, hoe zinvoller de visitatie zal zijn.

Dat mag ook bij de toets nieuwe opleiding, maar ook hier stelt de NVAO het panel vast.

Zie ook [de pagina van de NVAO over de samenstelling van het panel](#).

Kwaliteitszorgmedewerker in de bres voor minder stress

Kwaliteitszorgmedewerkers kunnen helpen om de regeldruk bij een visitatie te verminderen.

Zo zijn er instellingen waar kwaliteitszorgmedewerkers gericht sturen op zo min mogelijk bijlagen. Opleidingen hebben vaak de neiging om veel meer informatie bij te voegen dan daadwerkelijk noodzakelijk is. Daarmee halen ze zichzelf onnodig veel werk op de hals.

Andere instellingen organiseren een startbijeenkomst om het accreditatieproces af te trappen. Daarin legt een kwaliteitszorgmedewerker de procedure uit en licht de standaarden inhoudelijk toe aan de opleiding.

Ook zijn er bij deze bijeenkomst soms projectleiders aanwezig van opleidingen die het proces net hebben afgerond. Zij delen hun ervaringen en geven tips. Op deze manier heeft de opleiding die aan de beurt is minder zorgen en gaat zij met een goed gevoel de visitatie in.

Overigens kan een opleiding ook als unieke opleiding worden aangemerkt. U moet dat dan inhoudelijk motiveren. In dat geval wordt uw opleiding niet ingedeeld in een visitatiegroep. U vindt hier meer over op [de pagina van de NVAO over het wijzigen van het visitatierooster](#).

vraag > Moet de zelfevaluatie in de vorm van een rapport worden opgesteld?

antw. > Nee, dat hoeft niet. De zelfevaluatie hoeft geen rapport te zijn en is in die zin 'vormvrij'. Het is van belang dat de documenten voor het visitatiepanel te herleiden zijn tot de standaarden in het accreditatiekader van de NVAO.

vraag > Moeten we een evaluatiebureau inhuren voor de organisatie van een visitatie?

antw. > Nee, dat hoeft niet. U mag zelf de visitatie organiseren en de accreditatie voorbereiden. U kunt kiezen of u daarbij wilt werken met een evaluatiebureau en zo ja, met welk bureau. Als u daarvoor kiest, bent u de opdrachtgever van het bureau. Het is dan ook de onderwijsinstelling, en niet het evaluatiebureau, die het visitatierapport indient bij de NVAO.

Het is wel verplicht om te werken met een secretaris die voldoet aan bepaalde eisen voor deskundigheid, onafhankelijkheid en professionalisering. Zie daarvoor de [Richtlijn vakbekwaamheid secretarissen van de NVAO](#).

vraag > Mogen we wisselen van visitatiegroep ('cluster')?

antw. > Ja, dat mag. Visitatiegroepen bestaan uit verwante opleidingen die vergelijkend worden beoordeeld door één panel. U kunt de NVAO verzoeken om de groepsindeling te wijzigen.

Als u wilt, kunt u samen met andere instellingen voorstellen om een grote visitatiegroep op te splitsen in kleinere groepen, elk met een eigen inleverdatum. Dit kan de onderlinge afstemming en kennisdeling binnen een visitatiegroep makkelijker maken. U moet hiervoor een gezamenlijk, onderbouwd voorstel voor herindeling voorleggen aan de NVAO.

Het nieuwe visiteren: minder verantwoorden, meer ontwikkelen

In de afgelopen tijd hebben opleidingen en evaluatiebureaus nieuwe vormen van visiteren opgezet. Een mooi voorbeeld daarvan is ‘ontwikkelingsgericht visiteren’.

Wat houdt ontwikkelingsgericht visiteren in?

Ontwikkelingsgericht visiteren kan er bijvoorbeeld zo uitzien:

- Uw opleiding wordt gevisiteerd op basis van bestaande documenten. U hoeft dus geen zelfevaluatie te schrijven. Wel reflecteert u kort op recente verbeteringen en ontwikkelingen binnen uw opleiding of maakt u een korte SWOT-analyse.
- Het visitatiepanel neemt de documenten al ruim voor de visitatie door en stelt op basis daarvan een voorlopig oordeel op.
- De bevindingen van alle panelleden worden vóór de visitatiedag (geanonimiseerd) gedeeld met de opleiding.

Wat zijn hiervan de voordelen?

Door deze werkwijze hoeft u nauwelijks meer aparte documenten op te stellen voor visitatie. Dat kan papierwerk schelen. Door al vóór de visitatiedag een voorlopig oordeel te delen, wordt de dag zelf bovendien minder stressvol voor de opleiding. De dag is minder gericht op verantwoordn, en veel meer op ontwikkelen van de opleiding.

Hoe verloopt dit in de praktijk?

Goed. De biologie-opleidingen in Wageningen hebben al een ontwikkelingsgerichte visitatie doorlopen, en zijn op basis daarvan geaccrediteerd.

Kunnen anderen dit ook doen?

Ja, dat kan. Deze manier van visiteren past binnen de regels van de NVAO; er is geen specifieke ontheffing voor nodig. Zo zijn er ook andere manieren denkbaar voor het organiseren van de visitaties die passen binnen de regels.

vraag > **Moeten we de aanbevelingen van het panel opvolgen?**

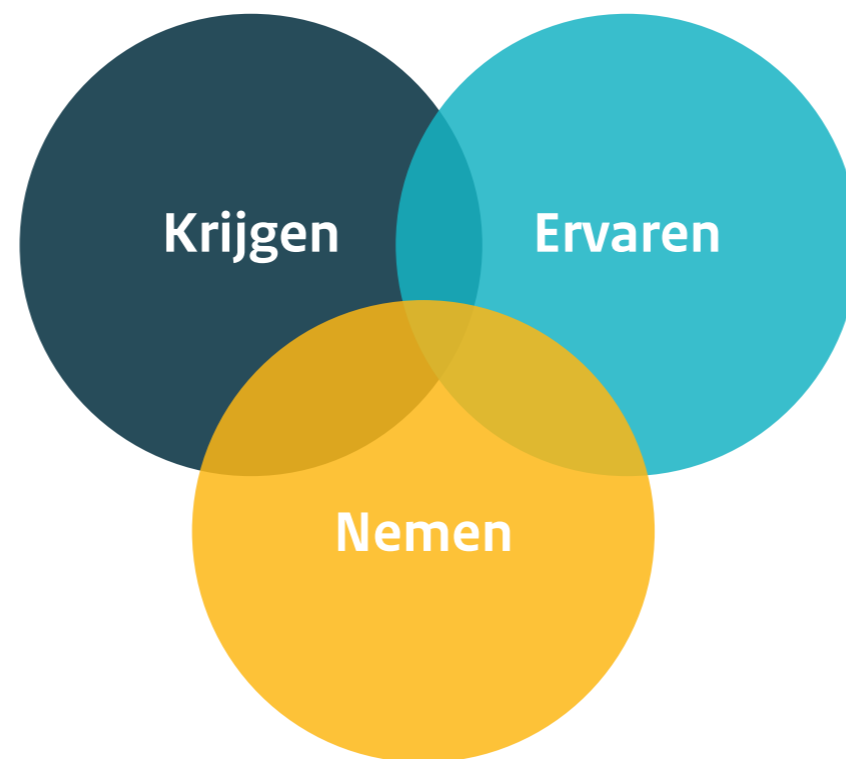
antw. > Nee, dat hoeft niet. Elk visitatiepanel doet aanbevelingen tijdens de visitatieprocedure, bijvoorbeeld over de richting waarin een opleiding zich zou kunnen ontwikkelen. In de wet staat hoe de onderwijsinstelling hierover rapporteert. Het is aan u om te bepalen hoe u inhoudelijk omgaat met deze aanbevelingen.

Als er sprake is van ‘accreditatie onder voorwaarden’, dan gelden andere regels. Er zijn dan tekortkomingen geconstateerd die u binnen een bepaalde tijd moet aanpakken.

Als u interesse heeft in deze werkwijze, kunt u dit aangeven bij de secretaris van het accreditatietraject. Deze kan u in contact brengen met (ervarings)deskundigen.

Meer vragen en antwoorden kunt u vinden op de [pagina met veelgestelde vragen van de NVAO](#).

Kwaliteitszorg werkt pas als
alle betrokkenen verantwoordelijkheid...

Begrippenlijst

In het hoger onderwijs worden begrippen gebruikt die niet voor iedereen dezelfde betekenis hebben. Hieronder staan een aantal van deze begrippen met de betekenis die wij gebruiken in deze brochure.

Afstudeerrichting

Een specialisatie waarvoor studenten kunnen kiezen als vervolg op een algemene basis in de opleiding, zoals een propedeuse of eerste jaar van een drie- of vierjarige opleiding.

Het begrip dateert van voor de invoering van de bachelor/masterstructuur en kent geen vastomlijnde definitie in de wet. Wel schrijft de wet voor dat afstudeerrichtingen moeten worden vastgelegd in de OER.

Croho

Dit is de afkorting voor 'Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs'. In het register staan alle geaccrediteerde opleidingen van hogescholen en universiteiten. Ook opleidingen uit het verleden en toekomstige opleidingen zijn erin te vinden. Elke geregistreerde opleiding heeft een eigen code (ISAT), zoals ook elke instelling een eigen code heeft (BRIN).

In het hoger onderwijs wordt soms het begrip Croho of Croho-label gebruikt voor een opleiding die in het Croho is ingeschreven. Het Croho wordt op termijn omgezet naar een nieuw register: RIO (Registratie Instellingen en Opleidingen).

U kunt het Croho raadplegen op de website van [DUO](https://www.duo.nl).

Evaluatiebureau

Een organisatie die voor instellingen het visitatieproces bij opleidingen organiseert en begeleiding biedt bij de accreditatieprocedure.

In Nederland zijn er verschillende evaluatiebureaus. Voorheen werden ze aangeduid in de wet als Visiterende en Beoordelende Instanties. Sinds 2011 worden ze niet meer bij wet gereguleerd.

Eindkwalificaties

De doelstellingen voor de kennis, het inzicht en de vaardigheden die iemand moet hebben bij afronding van een opleiding. Elke opleiding heeft een set van zulke doelstellingen. Ze zijn vastgelegd in de OER. In het accreditiekader van de NVAO wordt hiervoor het begrip ‘beoogde leerresultaten’ gebruikt. Het begrip eindkwalificaties is niet expliciet in de wet gedefinieerd.

OER

Dit is de afkorting voor ‘Onderwijs- en examenregeling’. Dit is het document waarin de hoofdlijnen van het onderwijsprogramma van een opleiding – inclusief de examinering – is verantwoord en vastgelegd.

In de wet staat wat er in elk geval in de OER moet staan, zoals toelating, inhoud en inrichting, onderwijsvorm, toetsing en examinering, studiebegeleiding en studievoortgang. De OER kan gelden voor een opleiding of groep van opleidingen, en wordt vastgesteld door het bestuur van een onderwijsinstelling.

Traject

Een programma binnen een opleiding, waarvan de studiepunten en eindkwalificaties die een student moet halen voor afronding, gelijk zijn aan die van de opleiding. Een traject wordt ook wel track genoemd. Trajecten komen voor als vorm (bijvoorbeeld anderstalige trajecten) of als inhoudelijke varianten (denk aan specialisaties).

Een bredere uitleg van dit begrip komt ook voor in het hoger onderwijs; soms wordt bijvoorbeeld een programma bedoeld met een beperkter aantal studiepunten. De begrippen traject en track zijn op dit moment niet in de wet gedefinieerd.

Variant

De voltijdse, deeltijdse of duale inrichting van de opleiding. De begrippen voltijd, deeltijd en duaal zijn in de wet niet gedefinieerd, maar staan daar wel nader uitgelegd in termen van studielast en spreiding. De varianten van een opleiding worden afzonderlijk geregistreerd in het Croho.

In het hoger onderwijs wordt het begrip doorgaans ook wel gebruikt voor trajecten of afstudeerrichtingen.

Visitatiegroep

Visitatiegroepen (ook wel clusters genoemd) worden gevormd door verwante opleidingen die vergelijkend worden beoordeeld door in principe één panel. De indeling van opleidingen in visitatiegroepen is te vinden in het visitatie-rooster. Dit rooster wordt beheerd door de NVAO.

Handige links

Op deze pagina vindt u handige links uit deze brochure zodat u meteen naar de gewenste link kunt gaan zonder te hoeven zoeken.

Klik op de knoppen
en navigeer direct naar
de juiste link.

Regels

Organisaties

Aanvullende informatie

Deze brochure geeft uitleg over de regels zoals ze waren in juli 2021. Wet- en regelgeving verandert continu. Zoek bij het interpreteren van regels daarom altijd naar de meest recente informatie.

Wilt u meer weten over accreditatie?

Kijk dan op de [website van de NVAO](#).

Wilt u meer weten over de inspectie en haar werkwijze?

Kijk dan op de [website van de Inspectie van het Onderwijs](#).

Wilt u meer weten over de macrodoelmatigheidstoets?

Kijk dan op de [website van de CDHO](#).

In 2019 heeft Andersson Elffers Felix in opdracht van de minister van OCW een rapport opgesteld over regeldruk rond kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Het rapport beschrijft bronnen van regeldruk voor universiteiten en hogescholen. Ook staan er aanbevelingen in voor het terugdringen van regeldruk.

Bekijk het rapport [Ervaren regeldruk rond kwaliteitszorg in het hoger onderwijs](#).

Welke ruimte ziet u?

Colofon
Den Haag, juni 2021

Ontwerp en productie: **Andersson Elffers Felix**

Deze brochure is een uitgave van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Deze brochure is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Voor onjuistheden en onvolledigheden met betrekking tot de inhoud van de brochure kunnen de samenstellers echter op geen enkele wijze verantwoordelijk of aansprakelijk worden gesteld. Aan de inhoud van deze brochure kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.